Развіццё індустрыяльнай цывілізацыі і яе ўплыў на Беларусь.

1. Перыяд высокага Новага часу і яго характарыстыка.
2. Палітыка расійскага ўраду у адносінах да беларускіх земель.
3. Вайна 1812-1814 г.
4. Грамадскія рухі і палітычныя плыні ў 1-й пал. XIX ст.
5. Эканамічнае развіццё беларускіх земель у складзе Расійскай Імперыі.

Высокі Новы Час

- 4 перыяды : а)1789 -1815 французкая рэвалюцыя, б)1815 -1848 (кангрэсная сістэма) рэакцыя і кансерватызм: вось Расія – Аустрыя-Вялікабрытанія-Прусія, в)1848-71 г. стадыя рэформы, г)1871-1914-стадыя спаборніцтва ў свеце, складванне еўрапейскіх лагераў.
- Падзел света паміж еўрапейскімі метраполіямі.
- Стварэнне сусветных інтэлектуальных мод (асветніцтва, рамантызм…), пашырэнне адукацыі, уздым сац. нізоў, уплыў французкіх рэвалюцый 1830,48,51,70. “калі Парыж чыхае -ў Еўропы насмарк”.

- НТПрагрэс“ 1805 г. адкрылі электрычнасць, распрацавалі дынама у 60я першыя высокавольтныя дроты. 1813 лонданскі Палмэл асвятлілі газавымі лятарнямі. У 60 пачалі качаць нафту з Плаэшце і Каспія. Транспартаня рэвалюцыя:1830- першы пасажырскі цягнік Манчэсцер – Ліверпуль .1898- першы аўтамабіль, але яго хуткасць 4 км/г. чырвоныя сцяжкі суправаджаючых. рост транспартнай сеткі:падпрожжа з Парыжа у СПб скарацілася з 20 дзён у 1800 да 30 гадзін у 1900 г. З 1783- па барона Цэпеліна (1900г.) выкарыстоўваюць шары. 1905-1шы трактар з бензінавым рухавіком. У 1889 распрацавалі рухавік унутранага спальвання.

- Мадэрнізацыю эканомікі пачалі Вялікабрытанія потым Бенелюкс, да канца XIXст.усіх апярэдзілі немцы. Прусія, перавяла сялян на рэнту 1811-1848, Аўстрыя адмяніла прыгон 1848, Расія 1861 -1864. Складванне ўзаемазалежнага рынку і яго механізмаў: 19.06.1914 абвал Натанам Ротшыльдам лонданскай біржы.
- Складваецца сістэма парламентарызма – сістэма арганізацыі функцыянавання вярхоўнай улады, якая характарызуецца галоўнай роллю парламента і падзелам заканадаўчых і выканаўчых улад.

Палітыка Расійскай імперыі адносна бел.земляў к.18-п.19 ст.

- Беларускія землі апынуліся ў складзе Расійскай Імперыі (3 млн. чал.) Расійскі ўрад пабудаваў шэраг крэпасцей: у Полацку, Видзах, Дрысе, Рагачове.
- На тэрыторыі Беларусі створаны 3 губерні: Беларуская, Мінская, Літоўская. З 1801 г. Беларуская губерня падзелана на 2: Магілёўскую, Віцебскую; Літоўская – на Гродзенскую і Віленскую;Мінская – асобна.
- Губерні аб’яднаны ў генерал-губернатарствы, улада ў іх належала губернатарам.

Станоўчае.

- Канец феад анархіі, раззбраенне магнатаў, забарона прыватных войскаў і замкаў.
- 1776 г.рэкамендацыя пазбягаць цялесных пакаранняў і забарона казняў сялян.фіксацыя маёмасці і павіннасцяў. 1780 Кацярына асабіста наведала Полацк.
- Захавана судовая і мясцовая адміністрацыйная сістэма па статуце 1588 г.
- Касцёл і шляхта захавалі сваю іерахію, пасады, маёмасць, прыгонных

Мерапрыемства Кацярыны II:

- Усё насельніцтва прыведзена да прысягі на працягу 2-х месяцаў.
- У 1775 г. – жалаванай граматай даравала правы ўсім саслоўям.
- Пасля правалу спроб прымусовага увядзення праваслаўя, дазволена выконваць каталіцкія і уніяцкія абрады.

Каланіялізм і імперыялізм

- перадача дзяржаўных сялян рускім памешчыкам пры Кацярыне II-180 000 пры Паўле I-28 000 душ
- Пасяленне расійскіх сялян на ільготных зямельных надзелах, з 1810 г. у ваенныя пасяленні і чыноўнікаў на павышаных акладах.

23 чэрвеня 1794 г.

- Устанаўліваецца мяжа яўрэйскай аселасці.
- Ярэям забаранялася займацца земляробствам, сяліцца ў Цэнтральнай Расіі.
- Падаткі з іх збіралі ў 2разы большыя.

На Беларусь распаўсюдзілася :

- У 1785 г. прынята Даравальная грамата гарадам (ліквідаваліся юрыдыкі, купцы арганізоўваліся ў гільдыі).
- Расійская падатковая сістэма.
- Але яны бяруцца срэбрам і золатам, а не асігнацыямі што ў 2-5 разоў больш.
- на 2 гады насельніцтва вызвалялася ад падаткаў і яшчэ 10 год збіралася палова падатку.
- Уводзіцца пашпартная сістэма
- Уводзіцца рэкрутчына

З 30-х г. XIX ст. палітыка стала жорсткай:

- Прычына – рост апазіцыйных рухаў.
- У 1824 – 1825 гг. урад раскрыў шэраг тайных таварыстваў.
- Праведзены "разбор шляхты" – асобы, якія дакументальна не даказалі шляхецтва пераходзілі ў разрад аднадворцаў-сялян.

29 лістапада 1831 г. -

- Адменена дзейнасць статута 1588 г.
- Усім дзяржаўным установам і пасадам дадзены рускія назвы.
- 1832 г. – закрыты Віленскі універсітэт.Рэпрэсіі.

Вайна 1812-1814 г.

- 1807 –Тыльзіцкі мір,
- 1810-рускія будуюць Дрысу, 1811 праект адраджэння ВКЛ пад пратэктаратам Расіі М. Агінскага, але шляхта далучаецца да Напаліёна . Ю. Панятоўскі кіруе польскім войскам, Д. Радзівіл дае уланскі полк +216000 злотых. Агулам-6-12000 чалавек за фр.
- Рускія забіраюць з бел. 180000 рэкрутаў (6 палкоў)+ падводы, коні, харчаванне.
- Вялікая армія 600 000 vs Рускіх: 1. Вільня -120000 М.Барклая дэТолі,2. Ваўкавыск- 40000 Баграціена,3. Луцк-60000 А. Тармасава

Дзеянні.

- 24(12)06.1812 –наступ Фр. У разрэз рускіх
- 27.06.-ар’егардныя бітвы пад Мірам М.Платаў пперамог Ю. Ражнецкага, пад в. Раманава у Слуцкім пав., 11.-12.07 в.Салтанаўка, Дашкоўка, Навасёлкі пад Магілёвам, 16.07-1.08. Напалiён чакае цара ў Віцебску. Рускія злучылісяу Смаленску. 2-5.08 бітва за Смаленск, 26.08.1812 г. Барадзіно.
- 14.07. Вітгенштэйн здае Н.Удзіно Полацк 18.07 Клясціцкая бітва (Кульнеў)

У пач. Кастрычніка адступленне з Масквы.

6-8.10.1812 Полацкая бітва,4.11. заняты Мінск, 9.11.-Барысаў,12.11-Магілёў, пад Студзенкай фр. армія -60000; 24.11 Смаргонь фр.-30000

8.12. рускія ў Гародні,9.06.1814 Версальскі мір

Наступствы:

- Цар памілаваў паўстаўшую шляхту
- Сяляне не атрымалі абяцанай свабоды
- Страты у с/г кампенсаваў звыш-ураджай 1813-14 гг.
- Разбураныя і абрабаваныя гарады і вёскі
- Забіта каля 1/5 насельніцтва Беларусі.

Грамадскае жыццё і нац. Вызваленчы рух на Беларусі ў п. п. XIX ст.

- Пасля вайны паўсюль масонскія ложы, а ў віленскіх студэнтаў"Таварыства Шубраўцаў" (Т.Снядэцкі-маралізм
- У 1817 г. створана Таварыства філарэтаў (Віленскі універсітэт – Т.Зан, Я. Чачот, А.Міцкевіч)па 1823 г
- 1819 г. – "Таварыства аматараў навук" (Свіслацкая гімназія)па 1823 г
- 1825 г. – "Таварыства ваенных сяброў" (Літ.Ваен. корпус)

1823 г. расійскі ўрад:

- Стварыў спецыяльны камітэт (А. Аракчэеў, М. Навасільцаў), які прысудзіў кіраўнікоў філарэтаў і філаматаў да высылкі з Беларусі.
- Праведзена "чыстка " прафесуры Віленскага універсітэта (звольнены І. Лялевель, І. Даніловіч, М. Баброўскі).
- Забарона ездзіць вучыцца ў Еўропу,узмацнілі нагляд за навучальнымі ўстановамі, знялі папячыцеля віленскай акругі А. Чартарыйскага, падпіскі чыноўнікаў аб неўдзеле навукоўцаў і студэнтаў у таварыствах,ператрус прыватнай перапіскі. +1830 паўстане у Фр., жаданне адрадзіць РП і прывілеі.

дзекабрысты

- Рускія афіцэры выступалі за ўвядзенне у Рас. Імперыі канстытуцыі шляхам змовы ў войску
- М. Мураўёў кіраўнік паўночнага таварыства у Мінску 1821 г. распрацаваў арыянт канстытуцыі расійскай абмежаванай манархіі, П. Пестэль “Руская праўда” але непрызнаецца існаванне беларус. народа і аўтаноміі. 1823 г. спрабуюць арыштаваць цара падчас яго візіту ў Бабруйскую крэпасць.14 снежня 1825 вывялі палкі на сенацкую плошчу. 24снежня 1825 спроба І. Трусава сарваць прысягу Мікалаю І у Бабруйскай крэпасці.

1828 г. “Таварыства падхарунжых” (П.Высоцкі)

- Планавалі звергнуць імператара ў час каранацыі ў Варшаве.
- Аднавіць Рэч Паспалітую.
- 28-29 лістапада 1830 г. – нац. Камітэт падняў паўстанне ў Варшаве.
- Сярод паўстаўшых дзьве плыні: кансерватыўна-арыстакратычная (А.Чартарыйскі), дэмакратычная (I. Лялевель) вызваленне за выкуп.

За нашу і вашу свабоду.

- у ВКЛ 30000 удзельнікаў.кіруе падпольны віленскі цэнтр. камітэт, але не здолеў скаардынаваць выступы: паўсталі -у сакавіку-красавіку-Літва, Ашмяны, Браслаў, Дзісна. Май-Гарадзенскай губерні, чэрвень ліпень-Рэчыцкім, Мазырскім, Пінскім паветах. У маі 31 г. польскі нац. урад даслаў 12000 корпус рэгулярных войскаў А. Гелгуда, Д Хлапоўскагаз 820 афіцэрамі і інструктарамі. 19.06. пад Вільняй бой. у ліпені перайшлі ў Прусію. Частка з ген.Г.Дэмбінскім прайшлі праз Гарадзеншчыну да Варшавы, іх падтрымалі ў Навагрудскім павеце шляхта пад зверхнасцю Ю. Кашыца.
- Але цар увеў ваенае становішча, рэкруцкія наборы, прысягі і гд. абяцаў сялянам дараваць удзел, калі пакінуць паўстанцаў, канфіскацыі маемасці удзельнікаў, ваенныя пройгрышы. 8 верасня 1831 г. І. Паскевіч заняў Варшаву.

Вынікі паўстання:

- Адмена аўтаноміі Каралеўства Польскага, 1840 - забарона назваў Беларусь і Літва замест якіх "паўночна –заходні край".
- 1839 г. – скасаванне ўніяцкай царквы.(1305 святароў з І. Сямашкам)
- 1831-1840 Адмена Статута 1588 г.
- Закрыты Віленскі універсітэт.
- Разбор шляхты скарачэнне яе з 13 да 3% насельніцтва. Міграцыі на Каўказ, Сібір,Украіну.
- Польская мова ў справаводстве і адукацыі заменена на рускую.
- Пашырана рускае землеўладанне, забарона набываць праваслаўных сялян.
- Колькасць каталіцкіх кляштароў змяншаецца з 304 да 191.

Сацыяльна-эканамічнае жыццё пп.XIX ст.

- На тэрыторыі Беларусі панавала буйное землеўладанне.
- У памешчыкаў было 70% зямлі (каля 21 млн. дзесяцін).
- 27% зямлі было ў сялян (а іх каля 1 млн. чал.) 97% сялян на паншчыне.

Буйныя латыфундыі:

- Колькасць прыгонных – ад 200 да 500 чал.
- Звычайна землі здаваліся ў арэнду.
- Павіннасці сялян – паншчына і аброк.
- Капіталістычныя формы гаспадарання ўводзіліся марудна.

Прыгоннае права:

- Пасля далучэння да Расіі уведзена і на тэрыторыі Беларусі.
- Памешчыкі лічылі яго асновай дзяржаўнага ладу Расіі.
- Але: у 1- пал. XIX ст. – вызначаецца спецыялізацыя сельскай гаспадаркі.
- Напрыклад – на Гродзеншчыне (авечкагадоўля).

Формы землекарыстання:

- У Віленская, Мінскай, Гродзенскай губернях панавала падворнае землекарыстанне.
- У Віцебскай і Магілёўскай губернях – абшчыннае землекарыстанне.

Сяляне

- Карысталіся трохполлем.
- Памер сялянскага надзела складаў 10-12 дзесяцін.
- Рэдкімі былі малацілкі, веялкі, сеялкі.
- Са старых часоў захаваліся сервітуты (лугі,рэкі, лясы), за якія сяляне плацілі.
- Плацілі сяляне і падушны падатак.

Такім чынам,

- У сялян пасля выплаты падаткаў не заставалася грошаў на паляпшэнне гаспадаркі.
- У сяр. XIX ст. ідзе разлажэнне феадальна-прыгонніцкай сістэмы.
- Сярод сялянскіх выплат назіраецца рост недаімак дзяржаве.
- Памешчыкі аказаліся ў даўгах перад банкамі.

Рэформа П. Кісялёва

- 1837-40-я гг. П. Кісялёў правёў рэформу для дзяржаўных сялян:
- 1) перапісалі маёмасць і падаткі ў інвентарах для дзярж. і панскіх маёнткаў
- 2) перавялі з паншчыны на чынш,
- 3) адмянілі арэнду дзярж. маёнткаў.
- + Дарэзалі зямлі, ці перасялілі беззямельных. Апека школ і шпіталей. Насадзілі бульбы. Што прыводзіць да ўздыму дзярж. вёсак і аўтарытэту цара.

Культура першай паловы XIX ст.

- Пануе рамантызм у Літаратуры : (А. Міцкевіч напр.паэмы "Дзяды", Я. Чачот, Т. Зан). Пачынаецца вывучэнне беларускага фальклора (Я. Баршчэўскі "Шляхціч Завальня")
- Першыя археалагічныя і этнаграфічныя калекцыі збяраюць браты К.і Я. Тышкевічы музей ў 1855г.
- Адукацыя: Віленская навучальная акруга начале з А. Чартарыйскім: павятовыя школкі і створаны Віленскі <u>універсітэт-паланізацыя дасягае апагею</u>. Але з 1820 г. закрыта полацкая езуіцкая калегія і з 30х ўводзіцца руская мова ў навучанне.

- Пасля 1830 г. няма універсітэту толькі ў 40-я адчыняецца медычная школа ў Вільні і Гора-горацкі земляробчы інстытут.
- Мастацтва : Н. Орда, В.Ваньковіч, Ё. Аляшкевіч (пейзажы, Партрэты)
- Тэатр: першы бел. Тэатр створаны ў Мінску (В. Дунін Марцынкевіч)
- Музыка: заснавальнікі польскай класічнай школы беларусы -М.К. Агінскі і С. Манюшка творы (паланэзы. опера “Дзяды”)

м. Сноў
Палацава-паркавы
комплекс Рдултоўскіх.
фота © К.Шастоўскі, 2003
Radzima.org

Radzima.org